

70 VUOTTA TALVI- SODASTA

Pirkkahämäläisten
kotirintama ja taistelut

SOTA SYTTY

70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA

Pirkkahämäläisten
kotirintama ja taistelu I



Molotov-Ribbentropin sopimuksen erikoisen jalo 1939. NL on valkoinen ja Saksan salaisuuspiiri

Vuonna 1939 sodan uhka alkoi kasvaa Euroopassa. Elokuussa Saksa solmi Neuvostoliiton kanssa yllättäen hyökkäämättömyyssopimuksen (Molotov-Ribbentrop -sopimus), jonka salaisessa lisäpöytäkirjassa sovittiin etupiirijaosta. Suomi, Viro, Latvia, Liettua, Puola ja osa Romaniaa olivat jaon kohteina.

Saksa hyökkäsi Puolaan 1. syyskuuta. Koska Ranska ja Iso-Britannia olivat antaneet Puolalle turvatakuut, ne julistivat sodan Saksalle 3. syyskuuta. Toinen maailmansota oli alkanut. Neuvostoliitto miehitti Puolan itäosat ja sijoitti sotilastukikohtia Baltian maihin.

Karjalan kannaksella aloitettiin linnoitustyöt vapaaehtoisvoimin 4. kesäkuuta 1939. Elokuussa alueella pidettiin suuri sotaharjoitus. Suomen puolustusvoimat kutsuivat 7 500 erikoiskoulutettua reserviläistä palvelukseen, pääosin merirajojen puolueettomuuden verhointiin. Vakinaisesta väestä

elokuussa kotiutetut reserviläiset kutsuttiin 9. syyskuuta takaisin palvelukseen.

Suomi sai kutsun lähettää neuvottelijat Moskovaan 5. lokakuuta. Suomi ei voinut suostua kaikkiin esitettyihin aluevaatimuksiin. Ilmapäiri kiristyi. Hallitus hyväksyi Mannerheimin esityksen suojausjoukkojen perustamisesta. Sotaväen päällikkö, kenraaliluutnantti Österman antoi 7. lokakuuta käskyn liikekannallepanosta sotilaslääneille ja joukoille, joiden vastuulla oli Päämajan ja Karjalan Armeijan esikunnan perustaminen.

Liikekannallepano eli ylimääräiset harjoitukset (YH) toteutettiin

kahdessa vaiheessa: 9. lokakuuta alkaen perustettiin suojausjoukot ja rajan läheisyyteen tarkoitettuja divisioona. 14. lokakuuta alkaen kutsuttiin aseisiin koko kenttäarmeija. Varautuminen ei ollut turhaa: tilanne rajalla muuttui vakavaksi. Suomalaiset näkivät rajan tuntumassa inkeriläisessä Mainilan kylässä räjähdyskii 26.11. ja Neuvostoliitto syytti tapahtuneesta Suomea. Neuvostoliitto irtisanoi yksipuolisesti hyökkäämättömyyssopimuksen ja hyökkäsi Suomeen 30.11.1939.



Tampereilaisia reserviläisiä lähdössä ylimääräisiin harjoituksiin 16.10.1939. Foto Mäkkänen, VKA



Linnoitustyöt Kannaksella syyskuu 1939. SA kuva

Sotajalkaväen yksiköistä luovutettiin 1930-luvulla. TSLM

TALVISODAN 105 PÄIVÄÄ

70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA

Pirkkahämäläisten
kotirintama ja taistelut 2

Puna-armeijan hyökkäys Suomeen alkoi 30. marraskuuta 1939. Sen tykistö avasi tulen Karjalan kannaksella kello 6.50. Kello 9 Viipurissa annettiin ensimmäinen ilmahälytys. Ensimmäisen päivän aikana Neuvostoliiton ilmavoimat pommittivat Suomessa 16 paikkakuntaa, muun muassa Helsinkiä kahdesti. Suomen presidentti Kyösti Kallio luki eduskunnan päätöksen sotatilasta radiossa kello 13.30. Neuvostojohto muodosti 1. joulukuuta Otto Wille Kuusisen johtaman Terijoen hallituksen. Tämä osoitti, että Neuvostoliiton tarkoituksena oli vallata koko Suomi.

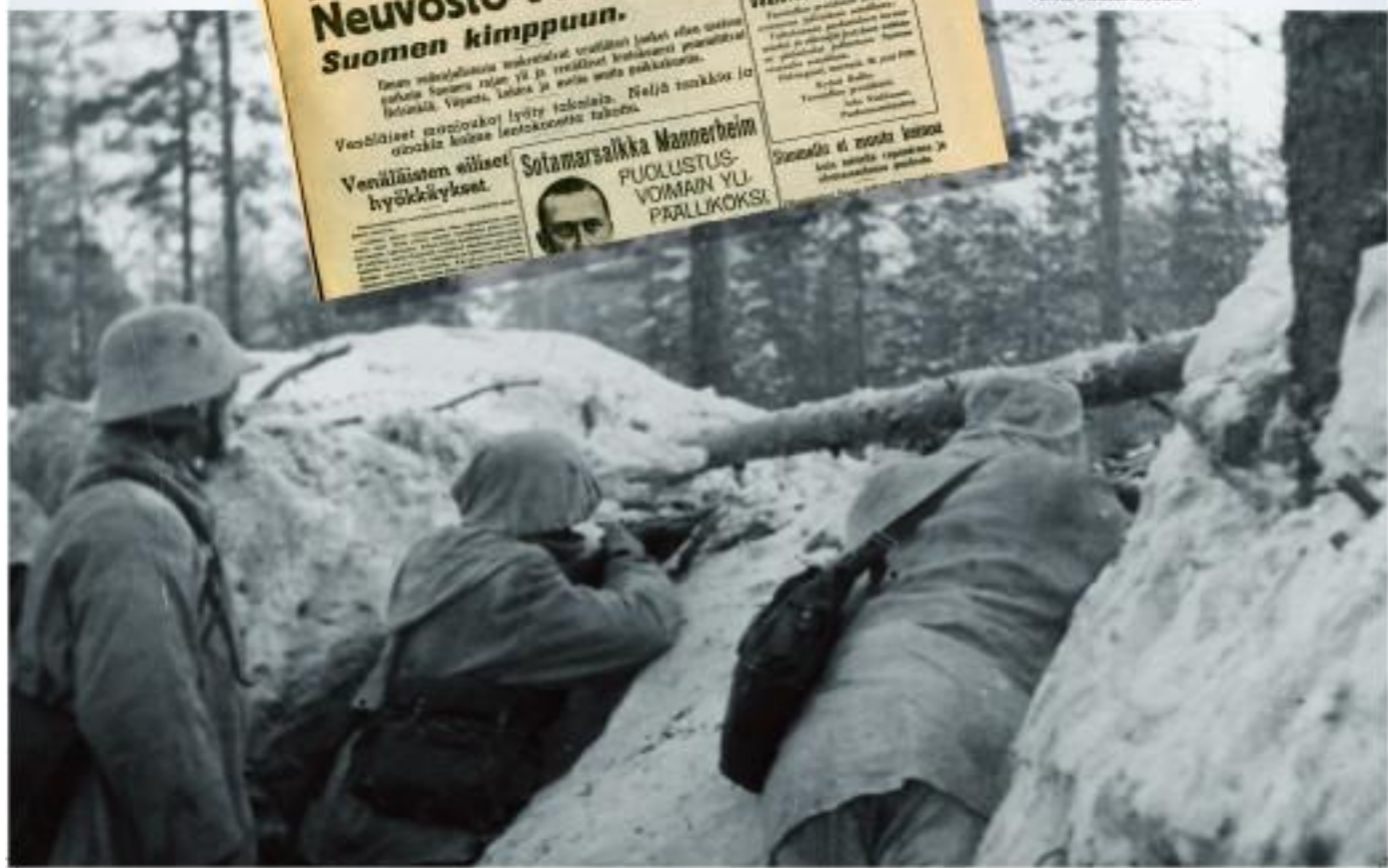
Suomi oli valmistautunut sotaan vajavaisesti. Parhaiten olivat varustautuneet ja valmentautuneet suojeluskuntalaiset. Vihollisella oli suuri miesylivoima ja varsinkin moninkertainen panssari-, tykistö- ja lentokoneylivoima. Valtavin ponnistuksin ja uhrauksin yhtenäistynyt Suomen kansa kuitenkin pystyi torjumaan ylivoimaisen vihollisen aikeet.

Kotirintamalla sota tuntui monella tavalla. Huoli omista rintamalla oli suuri, kaatuneita lähimmisiä saatettiin sarkarihautoihin, haavoittuneita huollettiin, ruuonaa ja varusteita toimitettiin rintamalle, evakkoja majoitettiin ja ruokittiin, ilmahyökkäyksiä suojauduttiin, sokerin ja kahvin saantia säännösteltiin. Tampereetta ja sen lähiympäristöä pommitettiin useaan otteeseen. Monet rakennukset raurioituivat ja omaisuutta tuhoutui.

Talvisodan taistelut taukoavat 13. maaliskuuta 1940. Sodan henkilöihit, taloudelliset ja alueennetykset olivat mittavat, mutta Suomi säilytti itsenäisyytensä. Oli saatu torjuntavoitto.



Suomen taistelijat,
Erik Tiitola kokoon.



SUOJELUSKUNNAT JA LOTTA SVÄRD

70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA

Pirkkahämäläisten
kotirintama ja taistelu 3

Suojeluskunnat syntyivät syksyn 1917 vaikeassa tilanteessa ja olivat vuoden 1918 sodassa hallituksen joukkojen perustana. Vapaussodan jälkeen suojeluskunnista kehitettiin maanlaajuinen vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö, jolla oli tärkeä merkitys sotaa varten tarvittavan puolustusorganisaation rakentamisessa ja koulutuksessa. Naisten Lotta Svärd liike syntyi vuonna 1921 ja sillä oli suuri merkitys talvisodan aikaisen huollon ja kotirintaman tuen järjestämisessä.

Vuonna 1927 hyväksytyillä lailla suojeluskunnat liitettiin osaksi puolustusvoimia ja 1930-luvulla niille annettiin tehtäväksi hoitaa väestön liikekannallepanoa. Koko sotaa edeltävän vuosikymmenen suojeluskunnat kouluttivat jäsenistönsä sotilastoja. Talvisodan alkaessa puolustusvoimien vahvuudesta oli osa hyvin koulutettuja ja motivoituneita sotilaita.

Sisällissotaa seurannut 1920- ja 1930-luvun poliittinen vastakkainasettelu vasemmiston ja porvarilista näkemystä edustavien suojeluskuntalaisten välillä muuttui talvisodan sytyttyä. Suojelus-

kunnat ja sosiaalidemokraattinen puolue tulivat toisiaan vastaan ja maa kävi yhtenä vihollista vastaan. Työväkeä liittyi myös suojeluskuntien jäsenistöön, joka ylsi noin 100 000 mieheen.

Lotta Svärd oli suojeluskuntia tukeva naisjärjestö, jonka jäsenet ottivat aktiivisesti osaa sotaväen tukitoimiin ja kotijoukkojen toimintaan. Lotat vastasivat jo YH:n aikana vapaaehtoisten 70 000 linnoittajan muonittamisesta. Lotat ylläpitivät sodan aikana huolto- ja kantineista vartiotehtävien kautta kaatuneiden evakointikeskuksiin ja vapauttivat näin miehiä taisteluun.

Suojeluskuntien nuorisotoiminta tapahtui Suojeluskuntapäikö-organisaatiossa ja lottatyöorganisaatiossa. Pikku-lottien toiminta käynnistyi Tampereella vuonna 1932. Tyttöjen ikäraja päätettiin 14-15 vuotta. Myöhemmin ikäraja laskettiin: vuonna 1937 Tampereen paikallisosaston tyttöosastoon sai liittyä 13-vuotiaana ja vuonna 1942 alikärajaksi tuli 8 vuotta. Molempien nuorisorganisaatioiden jäsenet sodan aikana

osallistuivat heille soveltuviin tehtäviin mm. läheteinä, ilmasuojelutehtävissä, kanttineissa, varushuollossa, lääkinnässä.

Lotta Svärd-järjestöstä tuli sodan aikana Suomen suurin naisjärjestö. Jatkosodan jälkeen 230 000 hengen jäsenistöllään se oli maailman suurin vapaaehtoisen maanpuolustuksen naisjärjestö.



Lotta Svärdin naiset vastasivat maastokoulu YH:n aikana. Ilmo Tioborg, VKA



Suojeluskunnat oli mittava koulukoulu. Hiihtokisat 1930-luvulla TSLM

KOTIRINTAMAN TUKI

70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA

Pirkkahämäläisten
kotirintama ja taistelut 4

Taisteluista ei oltaisi selvitty ilman kotirintamalta saatuja ajoneuvoja ja hevosia. Sotatarviketeollisuus ei olisi puolestaan toiminut ilman naisten, vanhusten ja lasten töitä. Kotirintamalla syntyi samalla innostus vapaaehtoiseen työhön rintamamiesten auttamiseksi.

Sodan todellisuuteen herätetty Suomen hallitus ei oikein uskonnut laajamittaisen sodan alkaneen. Sodan alkaminen ei kuitenkaan aiheuttanut epäselvyyttä siitä, käydäänkö vesterintään. Suomen kansa ei silti ollut täysin valmistautunut sotaan. Varotoimia oli purettu, koulut olivat alkaneet uudelleen. Tehtaissa ja konttoreissa työpäivät katkesi pommituksiin kuudellatoista paikkakunnalla ensimmäisen sotapäivän aikana.

Kotirintaman usko puolustustaistelun menestykseen rakentui ensimmäisen sotakuukauden aikana. Lähtökohdiana oli vahva kestokyky. Pommitukset häiritsivät elämää, mutta eivät pystyneet pysäyttämään teollisuuden toimintaa eivätkä katkaisemaan liikenneyhteyksiä pysyvästi. Kotirintaman vapaaehtoistyön ja tulkoiden tuloksena oli merkittävä varustellisuus ankarassa pakkastalvessa käytyyn taisteluun.

Ennen talvisotaa oli Suomessa kaikkiaan noin 300 000 täysikasvuista hevosta, kaikki roduiltaan

suomenhevosia. Näistä vain 4 700 oli puolustusvoimien rauhanajan joukoilla. Talvisodan sytyttyä ja sodan kuluessa otettiin armeijan käyttöön siviileiltä noin 70 000 hevosta. Näistä noin 7 000 hevosta jäi palaamatta, noin 4 000 menetyi vihollisuudessa.

Hevosten lisäksi talvisodassa tarvittiin henkilö- ja materiaalikuljetuksiin myös paljon moottoriajoneuvoja. Puolustusvoimilla oli ennen sotaa vain 134 omaa kuorma-autoa. Näin siviilipuolelta jouduttiin ottamaan noin 19 000 kuorma-autosta lähes puolet eli 7 500 autoa.

Linja-autoja tarvittiin 1 200 kappaletta noin 3 000:n kokonaisuudesta. Polkupyöriäkin otettiin siviilistä 10 000 ja ne osoittautuivat käyttökelpoisiksi talviolosuhteissakin.

Koska miehet joutuivat sotaan, tarvittiin heidän töitään kotirintamalla tekemään pääasiassa naisia ja vanhoja miehiä sekä lapsia. Sotatarviketeollisuudessa oli ase- ja

ammustehtaissa työskenteli naisia talvisodan aikana noin 70 000 vapauttaen siis yhtä monta miestä taisteluihin. Naisten käsistä lähti lisäksi lentokoneen osia, viestikappaleita, radioita, lappioita ja polkupyöriä. Naiset korvasivat miehiä myös sellu- ja paperitehtaissa sekä sahoilla. Myös maataloudessa työt jäivät naisten hartaille isäntien ollessa rintamalla. Suuri määrä työvelvollisia miehiä komennettiin tekemään sotaan lähteneiden miesten töitä. Työvelvollisiksi määrättiin silloin kaikki 15 vuotta täyttäneet henkilöt.

Jo talvisodan aikana ennätettiin

järjestää erilaisia tahoita, joissa kohteina olivat mm. varainhankinta myyjäisiä, arpajaisia ja arvokkaita juhlia järjestämällä, ommeltiin ja kudottiin erilaista lämmintä vaatetavaraa rintamalle, lähetettiin joulupaketteja taisteleville sotilaille, tehtiin sidetarpeita ym. Tulkotoiminnassa oli mukana koko Suomen kansa tukemassa sotapönnisteluja, mutta erityisen suuri rooli tässä työssä oli lottilla. Talvisodasta alkoi myös lottien keskeinen rooli puolustusvoimien huolto-, esikunta- ja ilmevalvontatehtävissä.



Kotirintamalla lausuttuun rintamalle hevosia... VKA



... ja polkupyöriä. VKA



Naisilla oli tärkeä rooli sotatarviketeollisuuden työssä. SA-koulu



Lottit toimittivat talvella 1940-1941 Suomessa varustelu- ja lämmitystarpeita.

SOTATARVIKE- TEOLLISUUS

70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA

Pirkkahämäläisten
kotirintama ja taistajat

Tampere ympäristökuntineen muodosti maan toiseksi tärkeimmän teollisuuskeskuksen Helsingin jälkeen. Myös tehtaissa valmistauduttiin sotaan. Vuonna 1937 perustetun Tampereen teollisuuspiiri koordinoi toimintaa, jolla teollisuustuotanto siirrettiin palvelemaan puolustusvoimien tarpeita. Tuhansia naisia ja sotapalveluksesta vapautettuja miehiä työskenteli Tampereella ja sen lähiympäristössä toimivissa ase- ja ammustehtaissa talvisodan aikana.

Puolustusministeriö perusti vuonna 1937 Helsingin, Turun, Tampereen Kuopion ja Kokkolan teollisuuspiirit. Tampereen teollisuuspiirin alaiseksi määrättiin alueen metalliteollisuus, voimalaitokset, kemian teollisuus, kumiteollisuus, Friitalan nahkatehdas ja suurimmat tekstiilitehtaat. Vuonna 1938 Tampereella oli 241 tehdasta, joista 36 oli tekstiilitehdasta, neljä nahka- ja 19 jalkinehdasta.

Teollisuuden palveluksessa oli noin 20 000 henkeä, joista yli puolet työskenteli tekstiiliteollisuudessa.

Teollisuuspiiri valitsi alueeltaan tehtaita ammustuotantoa varten. Tehtaalla oli kyettävä jo rauhan aikana aloittamaan ammusten koevalmistus. Muun muassa Lokomo Oy:lle annettiin lokakuussa 1939 koetilaukset 81 mm:n kranaattinheitimien ja 122 mm:n haupit-

siammusten valmistamisesta. Lokomo selviytyi uudesta tuotannosta, ja siellä jatkettiin ammusten sorvausta koko sodan ajan. Ammukset puolesta ladattiin marraskuussa 1939 perustetussa Ammuslataamo 3:ssa Toijalassa.

Lentokoneiden ja ilmatorjuntatykkien hankkimiseksi järjestettiin kansallinen keräys. Kansalaiset lahjoittivat mm. kultasormuksiaan saaden tilalle erityisen rautasormuksen. Tampereen alueella ilmatorjuntakeräys tuotti 13 miljoonaa silloista markkaa.

Suunnitelmiin kuului myös sotaloimille tärkeän teollisuuden suojaaminen. Marraskuun alussa 1939 käynnistettiin Asevarikko 1:n siirto Helsingistä pääosin Vammalaan. Autovankko 3 puolestaan perustettiin Tampereelle 14.10.1939. Vuonna 1921 perustettu Valtion Lentokonetehdas siirtyi Tampereelle vuonna 1936. Syksyllä 1939 teh-

taan palveluksessa oli 881 henkilöä ja sodan päättyessä 1823 työntekijää. Tehtaalla huollettiin lentokoneita ja se oli merkittävä kotimaisten ja lisensseillä ulkomaisten koneiden valmistaja.

Ilmailuvarikko siirtyi sodan ajan kokoonpanoon 8.10.1939. Ilmailuvarikon ohella ilmavoimien erikoishuoltoon osallistuivat mm. Valtion Lentokonetehdas, Veljekset Karhumäki Oy ja Tampella Oyn lentokoneosastot.

Talvisodan aikana suurena haasteena oli työvoiman ja energian riittävyys. Työvelvoitus toi kaikki yli 15-vuotiaat tehtaiden palvelukseen. Sotatarviketeollisuuden maalle elintärkeää tuotantoa ja laatua tarkkailtiin herpaantumatta. Tamperelainen sotatarviketeollisuus selviytyi haasteistaan hyvin ja välttyi talvisodan pommituksista myös pahemmilta vaurioilta.



Kranaattinheitimien osamakinä
servattiin mm. Lokomella.
VKA



Fokker CX-taistokoneita kehitettiin Tampereen Härmälässä sijainneella
lentokonetehtaalla ja ensen talvisotaa. VKA



Tampereen kotirintana oli sotatarviketeollisuuden alihyökkäys tuotantolaitoksiin
sodan alkuun. Mauno Hänninen, VKA

TUKEA JA APUA ULKOMAILTA

70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA

Pirkkahämäläisten
kotirintama ja taistelut 6

Lokakuussa 1939 perustettiin Valtioneuvoston Tiedotuskeskus (VT), joka piti talvisodan aikana yhteyttä ulkomaalaisiin kirjeenvaihtajiin, joita alkoi saapua Suomeen Neuvostoliiton esittämän neuvotteluvaatimuksen jälkeen. Nopeimmin olivat paikalla ruotsalaiset ja amerikkalaiset. Ensimmäisenä sotapäivänä Suomessa toimi viitisenkymmentä lehtimiestä, joita kiinnosti 3,5 miljoonan suomalaisen taistelu 183 miljoonan asukkaan Neuvostoliittoa vastaan. Tiedonvälityksen lisäksi tärkeää oli myös materiaallinen tuki ulkomailta.

Yhdysvallat oli nopein antamaan Suomelle taloudellista tukea. Amerikkasuomalaiset keräsivät rahaa ja maa myönsi Suomelle luottoa. Rahoituksen avulla Suomi hankki mm. Brewster-hävittäjiä ja

huomattavan määrän reskaita tykkeitä, mitkä kuitenkin tulivat maamme vasta talvisodan jälkeen. Myös Ruotsi antoi talvisodan aikana merkittävää taloudellista ja materiaalista apua.

Ruotsissa oltiin syksyllä 1939 tehty päätös luottaa Suomen sotatarvikehankintoja. Ruotsin Suomelle toimittama sotamateriaali ylitti muualta saadut avustukset. Ruotsi antoi talvisodan vuoksi lainoja ja avustuksia kaikkiaan lähes 500 miljoonaa kruunua. Valtion osuus siitä oli noin 300 miljoonaa kruunua. Loput olivat keräys- ja lahjoitustuottoja. Ruotsin teollisuus antoi 66 miljoonaa ja vapaaehtoisjärjestöjen keräämä määrä oli yli 60 miljoonaa kruunua. Ruotsista tulleeseen apuun kuului lisäksi vapaaehtoisosasto, joka sodan lopulla vapautti suomalaiset rintamavastuusta Sallassa. Ruotsin apuun kuului myös 12 hävittäjäkonetta ja neljä pommikonetta.

Ulkomaisia kirjeenvaihtajia informoitiin siviilikohneiden pommituksista, ja heille tarjottiin tilaisuuksia tutustua vaurioituneisiin kohteisiin. Totaalisen sodan vaikutelma korotui, ja kotirintama rinnastettiin armeijan taisteluihin.

Joulukuussa pommitetun Tampereen yleisen sairaalan tuho oli myös ulkomaisten lehtimiesten huomion kohteena.

Lehdet julkaisivat ihallevia kertomuksia miesten taisteluista ankarissa pakkasolosuhteissa. Monet korostivat luonnon olevan suomalaisten puolella. Myös naisten työ rintamalla, lottina ja sairaanhoitajina hämmästytti ulkomaalaisia kirjeenvaihtajia.

Ruotsista tuli talvisotaan kaikkiaan 8 260 vapaaehtoista.



Ruotsalaiset intensivoivat talvisodan aikana "Finlands sak är vår". Käsikirja sotiaan oli saatu. Keväällä 1940 julkaistiin katsoen Suomen kansapöytäkirja.

Tampereen yleisen sairaalan pommitus herätti myös kansainvälisiä mielenkiintoja. VKA



TALVISODAN POMMITUKSET

70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA

Pirkkahämäläisen
kocirintama ja taistelut 7

Neuvostoliiton pommikoneet tekivät Tampereelle yhdeksän päivän aikana kaikkiaan kaksitoista iskua. Ensimmäiset pommit putoivat Stalinin 60-vuotispäivänä 21.12.1939. Pommitukset jatkuivat maaliskuun kolmanteen päivään asti. Kaikkiaan 250 lentokonetta kävi pudottamassa yli 1800 pommia kaupunkiin.

Tampereelle suunnatut pommitukset käyttivät tukikohdinaan Vron Haapsalun, Kuusikon, Kuresaaren ja Paldinskin kenttiä. Yleensä koneet tulivat kaupunkiin etelästä, mutta pari kertaa myös lännestä ja idän suunnasta.

Joulukuun pommitusten kohteina olivat ydinkeskusta, rautatieasema ja ratapiha. Tammikuun pommitukset taas suuntautuivat rautatiesilloihin ja teollisuus- ja voimalaitoksiin. Helmikuun pommitusta voidaan

pitää melko summittaisena: pommeja pudotettiin pitkälle matkalle Nokialta Messukylään. Maaliskuun toisen päivän suurpommituksessa kohteena oli koko kaupunki.

Sodan aikana annettiin yhteensä 60 ilmavaroitusta tai -hälytystä. Kaupungin asukkaat joutuivat olemaan lähes viisikymmentä tuntia suojautuneina. Tampereella kuoli pommituksissa 14 henkeä ja noin 50 loukkaantui. Aineelliset vahingot olivat suuret: laskettiin 73

talon palaneen kokonaan ja 243 vaurioituneen. Noin neljätoista kaupunkilaista menetti asuntonsa. Pahinta tuho oli Kyttälän ja Tammelan puutalokortteleissa. Pommituksen kohteina olivat useat teollisuuslaitokset: Verkatehdas, Tako, Haarla, Liljeroos, Sarvis ja Kumiteollisuus kokiivat suuria vaurioita. Tehtaat kyettiin kuitenkin saamaan toimintakuntoon sodan aikana.

Merkittävää oli kuitenkin, että sotatarviketeollisuuden keskeiset kohteet, Valtion lentokonetehdas, Tampereella ja Lokomo säästyivät pommituksilta.

Tampereen alueen ilmapuolustusta johti ilmapuolustusaluekeskus 51 (IPAK 51), joka sodan alkuvaiheen ajan toimi Tampereen Teknillisen koulun tiloissa Pyykkilällä. Kaupungin ilmatorjuntaan osallistuivat en-

sin Tampellan 2. ilmatorjuntapatteri ja Valtion lentokonetehdään 2. ilmatorjuntakiväärikomppania. Talvisodan aikana saatiin lisää tulivoimaa kun 59. raskas ilmatorjuntapatteri teki työtä ensin Kalevankankaalla ja tammikuusta alkaen Sulkavuorella. Keskustassa myös Tempon talon ja Hotelli Emmauksen kattoa käytettiin ilmatorjunnassa. Ilmatorjuntayksiköt vaurioittivat kaikkiaan kuutta viholliskonetta. Tampereen taivaalla käytiin myös ilmataisteluja tammimaaliskuussa 1940: kaikkiaan 11 konetta ammuttiin alas ja kolme vaurioitettiin. Valtion Lentokonetehdään koelentolaivue kapteeni Ehrnroothin johdolla osallistui myös merkittävästi kaupungin ilmapuolustukseen.



Ilmapuolustusaluekeskus 51 (IPAK 51) ja ilmatorjuntapatterit olivat aktiivisissa taisteluissa Tampereella.



Tuotannon tulo (Hämeenkatu 26) talhouti pommituksessa ja räjähti 27.2.1940. Bertil Söderman, VKA



Talopaleihin sarrmitta pakkolaisissa pommitusten jälkeen oli kovaa työtä. Bertil Söderman, VKA

SUOJAUTUMINEN

70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA

Pirkkahämäläisten
kotirintama ja taistelu 8

Kaupunkilaiset saivat syksyllä 1939 tarkkoja ohjeita ilmapommitusten varalta. Jotta ikkunat eivät särkyisi, ne paperoitiin ristiin kulkevilla liimanauhoilla. Liikkeet naulasivat näyteikkunoihin lautasuojuksia. Pommitusten aikana asunnot pimennettiin ja paettiin suojaan kellareihin.

Asuntojen pimentämiseen käytettiin mustaa peksua paperia tai huopaa. Ikkkää tai muuten rintamajoukkoihin sopimattomat suojelekuntalaiset toimivat väestönsuojeluvalvojina ja kiertelivät ilan pimennettyä tarkastamassa, ettei valoa näkyneet mistään.

Ikkkunoita suojattiin liimapaperilla, jotka vedettiin ristiin turva-

maan lasit pommitusten aiheuttamalta särjältä tai ne peitettiin kokonaan vanerisilla levyillä, jotka ripustettiin ikkunoiden eteen. Tämä säilytti lasit ehjinä pommitusten aiheuttamalta painesalloilta.

Asutustaajamien puistoihin kaivettiin sirpalesuojia eli päältä avoimia juoksuautoja. Rautatieasemille rakennettiin sodan loppu-

puolella pommisuoja rautateiden henkilöstöä ja matkustavaa yleisöä varten. Yksityisiin kellareihin vietiin istuimia ja esim. mattoja pehmusteiksi sekä vanhoja turkkeja ja päällystakkeja kellareista suojaa hekeviä varten. Myös kynttilöitä varattiin kellareihin sekä tietyksi hieman ruokaa ja juomaa. Ajanvietteksi pommisuojiin vietiin lukemista ja varsinkin lapsille ajanvietepelkejä.

Kaupungissa palattiin myös kaasuhökkäyksiä, joiden varalle tehtiin hengityssuojaimia kankaasta. Kenkaan sisään laitettiin murskattua puuhiltä, jonka uskottiin turvaavan kaasun vaikutuksilta.

Kotirintaman ihmisiä varoitettiin

ilmoituksissa puhumasta sellaisista asioista, jotka saattaisivat hyödyntää vihollista, sillä vakoiljoita huhuttiin liikkuvan urkkimassa tietoja. Sotataloudelle tärkeiden kohteiden valokuvaaminen kiellettiin.

Torneissa ja korkeiden rakennusten katolla valvottiin koneita päivisin ja varsinkin kirkkoilla ilmoilla. Lapsat ja muu joutilas väki saattoivat siirtyä asutustaajamita maaseudulle valkoisilla lakanoilla varustautuneina. Yöksi palattiin kotiin nukkumaan. Väkeä siirtyi kaupungeista maaseudulle sukulaisten ja tuttavien luokse, osa jopa sodan loppuun saakka.

Ikkkunoita liimattiin paperinauhoilla ilmapommitusten varalta. VKA



Tähtiyönsäntä suunta I Tanspeilan sprinkleritornissa. VKA



Väestönsuojelua pommisuojiin lämpötilaa ja ohitustuuta 20.3.1940. VKA

LASTEN SOTA-AIKA

70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA

Pirkkahämäläisten
kotirintama ja taistelu 9

Lapset joutuivat kärsimään sota-ajasta monin tavoin: koulunkäynti keskeytyi monilta ja osa lähetettiin sotilapsiksi läntisiin naapurimaihin. Pikkulotat ja suojeluskuntapojat (myöhemmin sotilaspojat) autoivat monissa erilaisissa palveluksissa.

Lasten koulunkäynti vaikeutui, kun miesopettajat kutsuttiin ylimääräisiin harjoituksiin. Esimerkiksi Aleksanterin koulu Tampereella pantiin kiinni lokakuun puolivälissä. Tilannetta yritettiin helpottaa käyttämällä tilapäisiä opettajia, mutta sodan sytyttyä koulunkäynti keskeytyi kokonaan. Koulun päästiin vasta seuraavana vuonna vapun jälkeen, ja kesäkolmelle ensimmäinen luokka pääsi vasta kesäkuun puolivälissä. Koulua yritettiin käydä myös radion avulla: kouluradiossa annettiin lük-

syt ja tehtävät.

Nuoria lapsia lähetettiin Ruotsiin ja Tanskaan sotaa pakoon. Ensimmäinen erä lapsia lähti matkaan 13.12.1939. Pommituksista pahoin kärsineistä Helsingistä pyrittiin lähettämään kaikki alle 15-vuotiaat pois kaupungista, joko massaeudulle tai ulkomaille.

Pikkulotat ja suojeluskuntapojat osallistuivat varojen ja aineiston keräämiseen puolustustarkoituksiin. Kenttäarmeijan varustelua varten kerättiin mm. työvälaineitä, suksia, valjaita ja lesipulloja "Molo-

tovin koktaileja" varten. Pikkulotat keräsivät myös veisteveeraa, tekevät korva- ja silmälappeja, ensiapuaitteita ym. sekä valmistivat kotikäyttöön hiilikaasunaamareita ja myivät kaasusuojelumerkkejä. He olivat myös apuna kanttineissa, keittiöillä, läheteillä ja sotasairaloissa.

Pikkulotat esiintyivät erilaisissa tilaisuuksissa laulaen, lausuen ja leikkien. Myös suojeluskuntapojilla oli kuoroja ja soittokuntia, jotka esiintyivät erilaisissa tilaisuuksissa.

Tahko Pihkalan tunnustelujen jälkeen perustettiin kakkien poikajärjestöjen yhteinen Suomen Pojat -järjestö 10-16 -vuotiaille, jotta saataisiin kaikki kynnelle kykenevät mukaan auttamaan maan ponnistelussa. Poikia käytettiin lähetti- ja viestipalveluun, väestönsuojelutehtäviin, pelontorjuntaan, ilmaval-

vontaan, keräystoimintaan, kodin ja ympäristön työpalveluun sekä perheiden avustamiseen.

Suojeluskuntapojat osallistuivat vastuullisiin tehtäviin liikekannallepanokäsikorttien jakelussa. Heille ryhdyttiin antamaan myös sovellettua sotilaskoulutusta. Alle 17-vuotiaille pojille järjestettiin alokkuskursseja, joihin kuului ase-koulutusta. Tällä pohjustettiin polkien käyttämistä aseellisina vartiotehtävissä mm. rautatie- ja maantiesiltojen, ratapihojen, tunnelien, satamien, puhelin-keskusten ja radioasemien kohdalla. Pojat joutuivat myös joskus desanttijähtiin. Heitä -kuten pikkulottakin- käytettiin myös aisti-ilmavalvontaan. Osa 17-19 -vuotiaista pojista lähti vapaaehtoisina rintamalle.

Pikkulotia varusteltakissa. Sydänsaan kettänsänsä



Suojeluskuntapojia antamalarjoitukseen. TSLM



Sotalapsia lähetettiin leppu kaslusa Ruotsiin. Suomen Keskiset

PIRKKAHÄMÄLÄISET RINTAMALLA

70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA

Pirkkahämäläisten
kotiritaria ja naisetut 10

Pirkka-Hämeen miehet sijoitettiin 16. lokakuuta suoritetussa liikekannallepanossa pääosin everstiluutnantti Aaro Pajarin komentamaan Jalkaväkirykmentti 16:een (JR 16) ja eversti K. A. Heiskasen komentamaan Jalkaväkirykmentti 17:ään (JR 17). Rykmentit kuuluivat eversti Paavo Paalun komentamaan 6. Divisioonaan.

Joukot koottiin kotipaikkakunnilla, josta ne siirrettiin Tampereelle. Lähtökatselmus pidettiin Tammen torilla ja matka jatkui itään Taavetin-Luumäen alueelle, jossa ne seuraavien viikkojen aikana harjoittelivat ja osallistuivat linnoitustöihin.

Talvisodan sytyessä 30. marraskuuta 1939 pirkkahämäläisten rykmentit olivat odotusalueellaan päämajan reservinä. Joulukuun

ensimmäisellä viikolla Pajarin JR 16 siirrettiin Laatokan koillispuolelle Korpiselän pitäjän Tolvajärven kylään ja liitettiin Ilomantsin suunnan puolustusta varten muodostettuun eversti Paavo Talvelan komentamaan Ryhmä Talvelan. Heiskasen JR 17 siirrettiin 6. Divisioonan muun osan kanssa Karjalan kannaksen puolustukseen Summan lohkolle.

Runsaan viikon aikana vihollinen

oli työntynyt itärajalta noin kymmenen kilometrin päähän Tolvajärven harjumaastoon ja olisi edetessään muodostanut uhan Kannaksen puolustajien selustassa. Rejulla hyökkäyksellä joulukuun 12. päivänä Ryhmä Talvela tuhosi Tolvajärvellä työntyneen vihollisdivisioonan ja alkoi työntää vihollista takaisin päin.

Talvisodan ensimmäinen torjuntavoitto oli saavutettu. Kahden seuraavan viikon aikana vihollinen työnnettiin taistellen Aittojoelle, jonne rintama pysähtyi sodan päätymiseen asti. Taistelut vaativat raskaat uhrinsa. Ryhmä Talvelan tappiot joulukuun ja tammikuun taisteluissa olivat lähes 1 000 kaatunutta, yli 2 000 haavoittunutta ja 800 kadonnutta. Vihollisia kaatui

arviolta yli 8 000.

Eversti Heiskasen komentama JR 17 (1.1.1940 uudelleen nimettyä JR 7) kävi joulukuussa raskaita puolustustaisteluja Summan kylän lohkolle. Rykmentin kovin tehtävä oli ottaa vastaan vihollisen suurhyökkäys helmikuun 1940 alussa. Sodan loppuvaiheissa se kävi puolustustaisteluja Viipurissa.

Mycs Kannaksella pirkkahämäläisten tappiot olivat raskaat. 6. Divisioonaa (uudelleen nimettyä 3. Divisioonaa) menetti talvisodassa kaatuneina noin 850, haavoittuneina noin 2 300 ja kadonneina noin 250 miestä.

Muutamia Pirkka-Hämeen miehiä taisteli talvisodassa myös muilla rintamilla kuten Taipaleenjoella, Kollalla ja Suomussalmella.



Neuvostoliiton päähyökkäyssuunnat ja pirkkahämäläisten tärkeimmät taistelupaikat Summa ja Tolvajärvi.



Summan taisteluista, Ede Tereha kotoista



Tolvajärven rintaman komentajat eversti Pajari, kapteeni Laakso ja majuri Turku. SA-kuva

YRJÖ JYLHÄ

70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA

Pirkkahämäläisten
kotirintama ja taistelut 11

Tamperelaisesta Yrjö Jylhästä tuli talvisodan tunteiden tulkki. Hän palveli talvisodassa kompanianpäällikkönä JR 30:ssa Taipaleen rintamaloikolla. Näistä kokemuksista ammentaan hän julkaisi välirauhan aikana (1941) runokoelman Kiirastuli. Siinä oleva runo Aavepartiot kuvasi suomalaisten hiihtäjien tehokkuutta, jonka myös ulkomaiset kirjeenvaihtajat usein mainitsivat.



Yrjö Jylhä (1903 – 1956)

AAVEPARTIOT

*Ne liukuvat kuin haamut öin,
ne liukuvat kuin aaveet kuutamolla,
niin hiipivin, niin hyisin ylläköin –
ken tahtois niitä vastassa nyt olla!*

*Ei paljon heitä ollut, ei,
kun suksilleen nous parvi valkopukit:
vain parvi, jonka jäljet tuisku vei –
nyt suuri luvultaan kuin kuusten suku.*

*Mut mistä kasvoi joukko tuo,
miks on sen hiihtokin niin kummanmoista?
Ei varjoja se kinokselle luo,
ei ladut jää, ei sommanjäljet loista....*

*Nyt hiihtäjiin on liittyneet
ne kaikki, jotka hiihti täällä 'ammin,
kaikek' erämiehet, sissijoukkueet;
ja kylmä kuukin katsoo sitä kammin.*

*Tuhansin aavepartioin
vuossadat vaanimass' on vainolaista;
kiväärein, keihäin, tapparoin
ne taistelevat Suomen erämaista.*

*Ne hiihtävät kuin haamut öin,
ne liukuvat kuin aaveet kuutamolla,
niin hiipivin, niin hyisin ylläköin –
ken tahtois niitä vastassa nyt olla!*



YHTEYDENPITO KOTIIN

70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA

Pirkkahämäläisten
kotirintama ja taistelut 12

Kotiväellä oli suuri huoli rintamalle lähteneiden omiensa voinnista ja hengen säilymisestä. Samoin rintamalla kannettiin huolta kotiväen pärjäämisestä. Olihan moni sotilas jo perheenisä tai muuten perheelleen tarpeellinen huoltaja.

Tiedonkulku rintamalta kotiin ja kotoa rintamalle oli tärkeä henkisen jaksamisen kannalta niin rintamalla kuin kotirintamallaakin. Kenttäpostijärjestelmä syntyi yhteydenpitoa varten. Kenttäpostilla oli omat postimerkinsä ja leimansa. Käytäntö vaati tiettyä salaamista ja sensurointia. Vihollisen tai kätyreiden käsiin mahdollisesti joutuva posti ei saanut sisältää tarkkaa tietoa esimerkiksi sotilaiden olinpaikasta ja joukkojen sijainnista. Niinpä kirjeessä ja kortissa oli usein terveiset "täältä jostakin".

Rintamalla lotat autoivat kirjeiden kirjoittamisessa niitä, joita vammat vaikeuttivat kirjoittamista tai joilla kirjoitustaito oli vajavainen.

Kovana sotatalvena kaivattiin rintamalla lämpimiä varusteita ja lisäsuonoa. Paketit olivatkin tervetulleita. Paketteja lähetettiin myös tuntemattomille sotilaille. Lotat ja muut vapaaehtoiset järjestivät telkoita ja lähettivät paketteja niille, joille ei ollut kotona lähettäjä tai ollut kotoa mitään lähetettävää. Tässä toiminnassa pikkulotat ja suojelekuntapojat olivat suurena apuna.



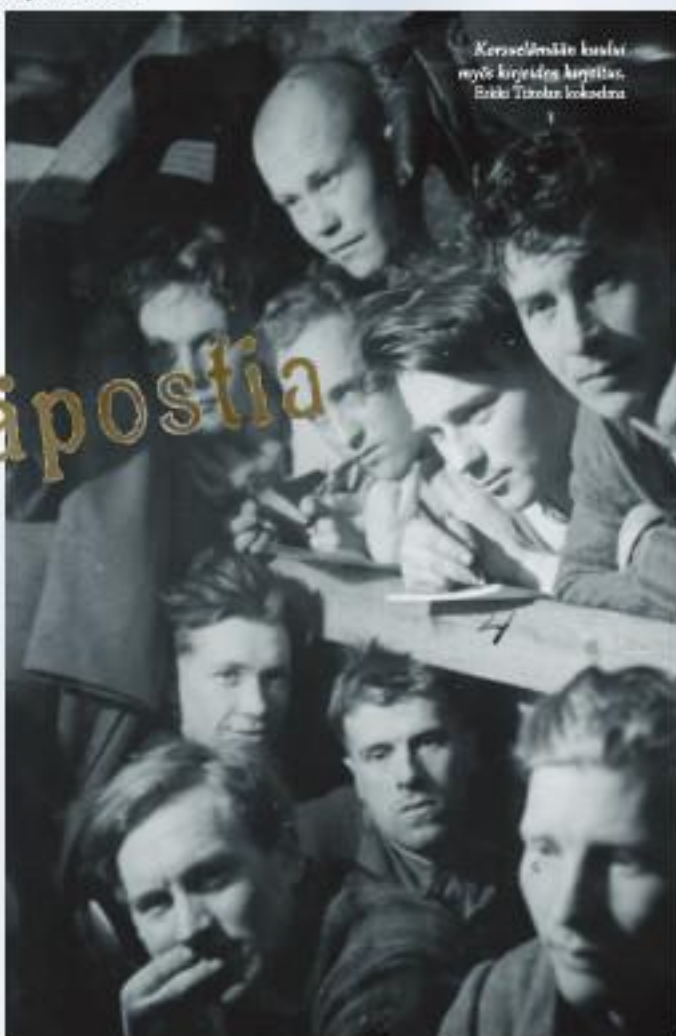
Kirje kotiin. SA-kuva



Terveiset älätkä jostakin. SA-kuva



Kenttäpostissa en saapuvut
lehtiä ja kirjeitä.
SA-kuva



Keräselimään kuskit
myös kirjjesen kirjittas.
Eikki Titonen kokoskasa

KAATUNEET KOTIIN JA HAAVOITTUNEET HOITOON

70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA

Pirkkalamääläisten
kotirintama ja taistelet 13

Talvisodan vaativista oloista huolimatta kaikille haavoittuneille kyettiin antamaan hoitoa jo heti rintaman tuntumassa ja vaativampi hoito kenttäsaaraloissa. Kaatuneet pyrittiin aina saamaan mahdollisuuksien mukaan rintamalta kotipitäjään haudattaviksi. Kansainvälisestä käytännöstä poikkeava tapa oli syntynyt jo vapaussodan aikana.

Talvisodassa haavoittui 43 500 suomalaissotilasta. Eturintaman lääkintämiehet joutuivat usein vihollistulen alla omaa henkeään uhmaten pelastamaan haavoittuneita asetovereitaan. Joukkosidontapaikoilla rintaman läheisyydessä annettiin haavoittuneille ensiapu, jonka jälkeen vaikeasti haavoitu-

neet kuljetettiin sotasaaraloihin. Haavoittuneiden huollossa lotat olivat lääkintähenkilöstölle korvaamattomana apuna. Moni lievästi haavoittunut palasi pian rintamalle. Vaikeasti haavoittuneista tuli elinikäisiä sotainvalideja.

Talvisodassa kaatui 26 700 suomalaista. Heidän siirtämisensä

kotipaikkakunnille oli poikkeuksellisen ankarana ja vaikeana sotatalvena valtava haaste. Kaatuneiden huoltoa johtivat Päämajan sotarovasti ja sotatoimiyhtymissä olevat sotilaspastorit. Kaatuneen tie kotiseudulle alkoi kaulassa olevaan tuntolevyyn perustuvasta tunnistamisesta ja kulki kaatuneiden evakuoitkeskusten kautta kotipaikkakunnalle, jossa paikallinen suojeluskunta otti arkut vastaan ja järjesti sankarihautajaiset. Lotilla oli keskeinen rooli kaatuneiden evakuoimiskeskusten (KEK) henkilöstönä. Kirkkoherran tehtävänä oli viedä surusanoma omaisille.

Tampereella ensimmäiset sankarihautajaiset olivat Kalevankan-

kaalla 23. päivänä joulukuuta. Sen jälkeen mustapukuisia saattokulkueita nähtiin viikoittain valkoisten arkkujen jäljessä Narvan marssin soidessa. Kirkot täyttyivät, kun surevat ihmiset etsivät lohdutusta.

Kaikki kaatuneita ei sodan aikana löydetty. Jatkosodan aikana löydettiin runsaan 2 000 kaatuneen jäänteet, joista tunnistettiin runsas 1 000.

Vuonna 1992 Venäjän kanssa solmittiin kaatuneiden muiston vaalimista koskeva sopimus. Sen nojalla vapaaehtoiset etsivät yhä tänä päivänäkin kaatuneiden jäänteitä silloisilta rintama-alueilta.

Kenttälääkintämiehet työskentelevät vaikeissa olosuhteissa. SA-kovi



Joukkosidontapaikalla apuna oli lotia sairaanhoitotehtäviä. SA-kovi



Sankorintamajain hautaus Kierun kirkossa 1940.
Matti Tuohi, YSA

HENKINEN MAANPUOLUSTUS

**70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA**

Perkkahämäläisten
kotirintama ja taistelut 14

Henkinen maanpuolustus eli tiedotustoiminta on maa-, meri- ja ilmavoimien ohella neljäs puolustushaara. Se turvaa kansan henkisen kestämyksen. Se vaalii ja lujittaa maanpuolustustahtoa. Sota-aikana puhuttiin propagandasta, jota käyttivät mielialan vahvistamiseksi tai vihollisen lannistamiseksi molemmat osapuolet.

Henkisen maanpuolustuksen keinoina käytettiin kaikkia mahdollisia tunnettuja viestinnän menetelmiä. Käytössä olivat niin radio-ohjelmat ja lehdistö kuin myös teatteri, elokuva, valokuvat, kirjat ja julistukset. Ulkomaisten tuen hankkimisessa auttoivat suomalaiset taiteilijat, tiedemiehet, poliitikot ja huippu-urheilijat.

Kotiseudulla maanpuolustusjärjestöt auttoivat sota-aikaisen mielialan kohentamisessa. Maan Turva ja vastaava ruotsinkielinen järjestö Hembygdsfronten tekivät väestötoimintaa ja seurasivat myös mielialan muutosta.

Ulkomaille toimitettiin uutismateriaalia, julkaistiin suomalaisista lehdistä vieraskielisiä painoksia ja

jaettiin brošyyrejä. Lisäksi järjestettiin ulkomaisten lehtimiesten vierailuja ja järjestettiin esitelmamatkoja ulkomaille. Ulkomaille suunnattiin radiolähetyksiä mm. ruotsin-, englannin-, ranskan-, italian-, viron- ja venäjänkielillä. Neuvostoliittoa vastaan käytiin radiosotaa häiritsemällä Moskovan radion lähetyksiä.

Sodan aikana julkaistiin rintamalehtiä "Aseveli" ja "Vapenbrodern". Monet joukko-osastot julkaisivat myös omia lehtiään. Teatterit ja taiteilijat osallistuivat vihdytyskiertueisiin rintamalla. Tunnettuja olivat valheentorjuntapäällikkö "Lapaton-sun" (Aku Korhonen) ja "kiertävän konsukolportöörin" (Kalle Väinänen) jutut. Laulaja Georg Malmsten

esiintyi rintamatalouksissa.

Rintamajoukoille jaettiin pelejä, sotilaslaulukirjoja, järjestettiin sotilaslehtimiesten- ja kaskukelipöytä- ja sekä elokuvanäyttäntöjä. Vihdytyskiertueet järjesti ja kustansi Maan Turva -järjestö.

Rintamapropagandan aheet olivat lentolehtiä ja kalutintaitteita. Rintamapropaganda oli aluksi neutraalia ja korrektia, mutta muuttui talven kasteessa hyökkävöksi ja kohdistui voimakkaasti neuvostojärjestelmää vastaan. Tilanteen kiristytessä käytettiin myös kauhupropagandaa kaatuneista ja paleltuneista otetuista kuvista ja kuoleman viikatemiä.



Erkki Teivas piirusti Rymy-Eetu-ecce-tti henkilö Hakkapeliitta-lehdessä julkaistuin sarjakuvina.



Georg Malmsten viihdytti sotavuosilla rintamalla.



Neuvostoliiton propagandaa Talvi sodan aikana.

SIIRTOVÄKI

70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA

Pirkkahämäläisten
kotirintama ja taistelut 15

Talvisodan aikana noin 440 000 ihmisen oli pakko lähteä evakkoon kodeistansa ja elantonsa äärestä. Jo syksyllä 1939 rajavöyhykkeen varautumistoimet merkitsivät paikallisen väestön evakointia turvallisiin oloihin.

Talvisodasta sai alkunsa lähes puolen miljoonan ihmisen siirtoväen syntyminen. Tämän väestön jaloilleen saattamisesta tuli Suomen sodanjälkeisen historian keskeinen yhteiskunnallinen kysymys, joka ainakin henkisesti yltää meidän päiviimme saakka.

Syksyn 1939 ensimmäisen evakuointivaiheen jälkeen tilanne näytti rauhoittuvan ja väestö palaisi koteihinsa vain todetakseen lähdön olevan jälleen edessä Neuvostoliiton hyökkäyksen alkaessa 30.11.1939. Moskovan rauhan

solmiminen alueluovutuksineen muutamaa kuukautta myöhemmin teki heistä kertaheitolla kodittonta siirtoväkeä.

Sotatoimien aikana evakointeja tehtiin myös sisämaassa. Väestöä siirrettiin kaupungeista ilmapommituksia suojaan maaseudun rauhallisiin oloihin.

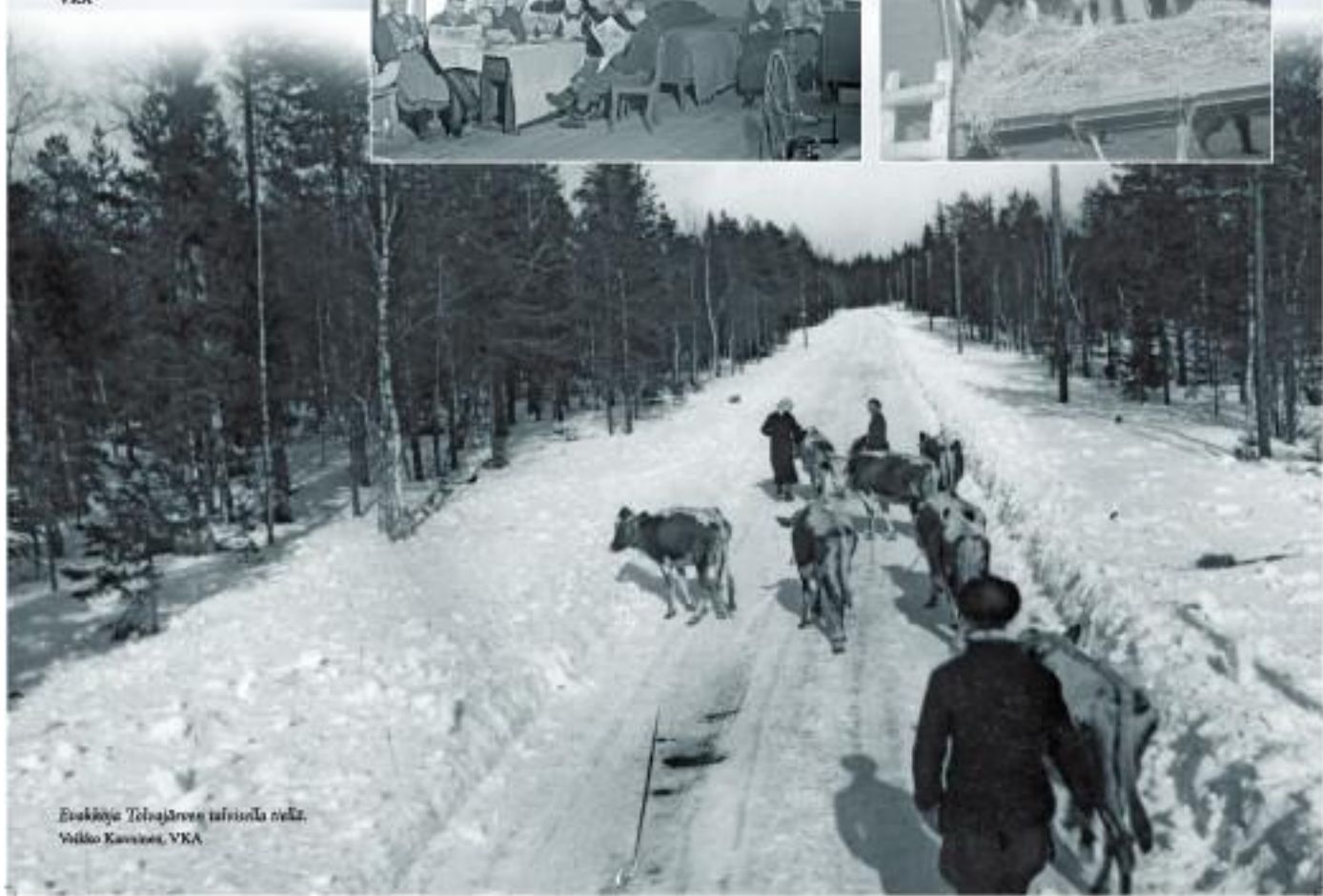
Evakuoinnit merkitsivät ihmisille kotien ja elinkeinon jättämistä usein siltä seisomalta. Ensi hätään evakot ohjattiin sisämaassa maaseudun kouluihin tai yksityistalouksiin. Talvisodan jälkeen säädettiin siirtoväen asutuslaki eli ns. pika-asutuslaki, jonka avulla luotiin 35 000 uutta perheijäljennä.

Tampereen väestö (70 000) liisääntyi talvisodan jälkeen noin 10 prosentilla. Samalla kun osa asunnoista oli pommitusten vuoksi tuhoutunut, piti kaupunkiin asuttaa huomattava määrä uusia asukkaita. Tampereella oli pommituksissa

menetetty runsaat 3 000 huonetta eli osa tamperelaisistakin oli vaille asuntoa, ja uusia tulijoita oli runsaasti. Asuntoa vaille olevat perheet, usein juuri siirtolaiset, joutuivat joskus asumaan siirtola-puutarhamajoissa, monissa asunnoissa kalpaamattomissa paikoissa, jopa ladoissa.

Karjalaisperhe evakkosodan päätepisteenä Tampereella. VKA

Siirtoväkeä Länsi-Suomella Turkkulassa pirtissä. VKA



Evakkoja Tervajärven talvisodan aikaan.
Väliko Kavonon, VKA

TALVISOTA PÄÄTTY

70 VUOTTA
TALVI-
SODASTA

Pirkkahämäläisten
kotirintama ja taistelut 16

Talvisota päättyi Moskovassa solmittuun rauhaan 13. maaliskuuta 1940. Jo tammikuun lopussa Neuvostoliitto oli ilmoittanut olevansa valmis aseleponeuvotteeluihin, mutta Suomi ei siinä vaiheessa voinut suostua kaikkiin esitettyihin aluevaatimuksiin. Sota jatkui vielä kuusi viikkoa, jona aikana Suomen ja suomalaisten voimavarat oli jännitetty äärimmilleen.

Talvisodassa yksin jääneelle Suomelle asetettiin Moskovan rauhanteossa ankarat rauhanehdot. Suomi joutui luovuttamaan yli kymmenesosan maa-alastaan, ja kymmenesosa suomalaista evakuoitiin pakolaisina muualle Suomeen. Suomi joutui luovuttamaan suurimman osan Viipurin läänistä,

mm. Viipurin, Käkisalmen ja Sortavalan kaupungit, sekä Kalastajasaarenon länsiosat Jäämeren rannalla, Suomenlahden saaret ja Hankoniemen.

Maan huoltotilanne pysyi talvisodan päättyttyä vaikeana. Jo lokakuussa 1939 säännöstelyyn pantujen kahvin ja sokerin lisäksi

määrättiin kesän ja syksyn 1940 aikana useimmat elintarvikkeet.

Talvisodan inhimilliset ja materiaaliset menetykset olivat suuret. Sotatoimissa kaatui 26 700 ja haavoittui 43 500 suomalaista. Vihollinen teki talvisodan aikana Suomeen yli 2 700 pommituslentoa ja pudotti yli 100 000 pommia. Pommituksissa kuoli lähes tuhat suomalaista ja haavoittui lähes 2 000. Monet menettivät kotinsa, monet kodit, talot ja tehtaast vaurioituivat. Jälleenrakennus aloitettiin välittömästi. Kiireisintä oli saada siirtoväelle katto päähän päälle. Talkoohenki oli voimakas.

Myös vihollisen menetykset olivat suuret, suuremmat kuin

suomalaisten. Neuvostosotilaita kaatui talvisodassa eri arvioiden mukaan 130 000–200 000.

Suomen torjuntavoittoa talvisodassa kuvataan käsitteellä Talvisodan ihme. Suomi säilytti itsenäisyytensä, joskin se saavutettiin suurin ponnistuksin ja uhrauksin. Moskovassa 13.3.1940 tehty rauha ei kuitenkaan kestänyt kauan. Jo viidentoista kuukauden päästä Suomi joutui taas sodan kurimukseen. Alkoi jatkosota. Suurin ponnistuksin ja uhrauksin siinäkin saavutettiin torjuntavoitto, ja maan itsenäisyys säilytettiin.

Voidaan sanoa, että talvisota ja jatkosota olivat Suomen toinen ja kolmas Vapausota.



Neuvostoliitolle Moskovassa rauhassa luovutetut alueet.



"Suomi on hyvä maa. Se on paras meille suomalaisille. Se on puolustamisen arvoinen maa ja sen ainoa puolustaja on Suomen oma kansa".
Jalkaväenkenraali Adolf Elmroth

Kuoliensaisten hautausmaahan paljastus 15.9.1940. Paitsi oli yksi maamme eniten haavoittuneita. TSLM



Jälleensakentamistyö alkoi sodan jälkeen. VKA



**HAKKAPELIITAN
JOULU 1940**